

Гузак А. М.,
аспірант

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

БІБЛІЯ ЯК ПРЕЦЕДЕНТНИЙ ФЕНОМЕН ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ)

Анотація. У статті розглянуто сутність прецедентного феномену в політичному дискурсі та його роль у формуванні позитивного іміджу сучасного політичного лідера. Робота виконана на матеріалі 58 оригінальних політичних промов американських президентів. Матеріал дослідження охоплює період від повоєнного часу і до сьогодення. У результаті проведеного аналізу робиться висновок, що найбільш поширеним прецедентним феноменом в президентській ораторській промові є Біблія, яка посилює прагматичну ефективність виступу, і, як наслідок, сприяє створенню позитивного іміджу сучасного політичного лідера.

Ключові слова: політичний дискурс, президентська промова, політичний імідж, прецедентний феномен, прецедентний текст, комунікативні стратегії і тактики.

Представлена стаття присвячена дослідженню мовних чинників президентської промови та їх позамовної ролі у створенні позитивного іміджу публічної людини. Питання іміджу президента є надзвичайно важливе в наш час, адже це вагома складова його політичного успіху. Звідси, дослідження тексту президентської промови набуває особливої актуальності оскільки дозволяє прогнозувати, як політичний лідер буде сприйматися громадськістю та визначати його місце в національній свідомості.

Отже, цілком слушно припустити, що певним чином побудований виступ допомагає політику переконати аудиторію у правдивості та непохитності його слів, заручитися підтримкою населення, і, як результат, сформувати політичний імідж, який викликати позитивні асоціації та створить атмосферу довіри до його особистості. **Об'єкт дослідження** – вербальний аспект створення політичного іміджу. **Суб'єкт** – особливості вживання Біблії як прецедентного тексту у формально-комунікативній організації промов американських президентів для створення певного політичного іміджу.

Тексти знакових президентських промов зберігаються в свідомості громадян і входять в концептосферу американської культурно-мовної спільноти. Як правило виїмкова роль промови визначається постаттю, яка її виголошує. Важливою складовою успіху політика-оратора, що забезпечує здійснення безпосереднього мовленнєвого впливу на формування громадської думки, є високий рівень мовної культури, одним із показників якого є використання прецедентних феноменів. Як свідчить аналіз фактичного матеріалу дослідження, найбільш поширеним прецедентним феноменом, до якого звертаються по-

літичні діячі, є Біблія – основна книга християнства, яка впродовж віків займає найважливіше місце в культурному розвитку людства.

Явище прецедентності – об'єкт уваги як закордонних, так і вітчизняних вчених-лінгвістів: Д. Багаєв, М. Бахтін, Д. Гудков, В. Дем'янов, Ф. Джонсон-Лейрд, А. Залевська, В. Карасик, Ю. Караулов, У. Кінч, В. Костомаров, В. Красних, О. Кубрякова, Дж. Крістєва, Ю. Лотман, Є. Попова, Т. Фесенко, Ж. Фоконьє та ін. **Метою** даної статті є дослідження особливостей вживання Біблії як основного прецедентного феномену, характерного для президентської ораторської промови, та визначення її ролі у створенні позитивного іміджу сучасного політичного лідера. Поставлена мета окреслює коло конкретних завдань роботи: визначення понять «президентська промова», «прецедентний феномен», «прецедентний текст», «політичний імідж» та виявлення їх основних характерних ознак; з'ясування типів прецедентних феноменів, які найчастіше використовуються в президентській ораторській промові; дослідження впливу прецедентних феноменів на створення позитивного іміджу політичного лідера.

Відомо, що президентська промова готується заздалегідь. Це дає можливість свідомого вибору вербальних засобів, які найбільш ефективно забезпечують бажаний вплив на аудиторію. Робочою гіпотезою нашого дослідження є припущення, що саме звернення до Бога, релігійні ремінісценції та алюзії на Святе Письмо у політичній промові слугують вербальним механізмом створення позитивного іміджу сучасного політичного лідера.

Матеріалом дослідження є 58 політичних промов американських президентів від повоєнного періоду і до сьогодення.

Поняття президентської промови не має достатньо повної наукової рефлексії в лінгвістичній літературі. На даний момент воно часто виступає як синонім до інших понять, наприклад «президентський дискурс», «президентська риторика» тощо і потребує уточнення. У даному дослідженні президентська промова розглядається як різновид інституційного політичного дискурсу, що представляє собою офіційний усний публічний виступ глави держави (президента), з позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуваннями, конкретними фактами і накресленням перспектив політичного розвитку країни. Такий виступ характеризується емоційністю, чіткістю постановки проблем, насиченістю, конкретністю, дієвістю, а також стислими часовими межами, і, як слушно зазначає І. Б. Морозова, об'єднує дві функції:

функцію повідомлення інформації і функцію впливу [1, 64]. Кінцевим призначенням промови є вплив на свідомість аудиторії, на її вибір, життєві позиції, думки, переконання.

Роль президента у політичному процесі розглядається як центральна, тому велика увага приділяється його особистісним якостям. Вирішальним фактором при обранні того чи іншого кандидата на найвищу посаду в країні належить іміджу політичного лідера. «Політичний імідж – це своєрідне уявлення населення про ідеальне втілення тієї чи іншої соціальної ролі» [2, 14]. Імідж складається з зовнішнього образу (одягу і речей, міміки, жестів) та внутрішнього образу, який неможливо побачити, але який відчувається і дуже впливає на сприйняття людини оточуючими (вміння правильно будувати спілкування, позитивні якості особистості, вміння розуміти людей і вміння справляти враження). Таким чином, політичний імідж – це результат довгої спільної праці іміджмейкерів, психологів, соціологів, спірайтерів тощо. Слід зазначити, що імідж оратора є прагматичним, тобто формується для конкретної мети. Його прагматичність визначається прагненням відповідати очікуванням населення, їх цінностям і стереотипам.

До питань іміджології зверталось чимало мовознавців: В. Бебик, Д. Видрін, С. Голдмен, Т. Грінберг, А. Гуцал, К. Єгорова-Гантман, В. Ільїн, Е. Кемпбелл, В. Королько, П. Лазарсфелд, Дж. Наполітан, Г. Почепцов, М. Різ, М. Сміт, М. Томенко, О. Феофанов, А. Цуладзе, В. Шепель та інші. Віддаючи належне їх науковим здобуткам, зауважимо, що проблема використання особливих вербальних механізмів для формування позитивного іміджу політичного лідера, залишається не достатньо розробленою.

Своєрідним індикатором іміджу у мовленні політиків є використання прецедентних феноменів. На думку О. А. Ворожцової, прецедентні феномени – це транслятори культурно значущої інформації, які виражають систему оцінок та орієнтацій національної лінгвокультурної спільноти. [3, 8]. О. О. Селіванова у термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика» розглядає прецедентні феномени як компоненти знань, позначення та зміст яких добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти. [4, 492]. Характерною рисою прецедентних феноменів є актуальність в когнітивному (пізнавальному й емоційному) плані: за ними завжди стоїть певне уявлення, загальне і обов'язкове для всіх носіїв того чи іншого національно-культурного менталітету. Апеляція до прецедентного феномену постійно поновлюється в мовленні представників того чи іншого етносу.

Отже, слушно зазначити, що прецедентні феномени створюють певну систему цінностей, регулюють соціальну поведінку представників окремої національної лінгвокультурної спільноти, а саме засуджують або схвалюють її. Апелюючи до тих чи інших цінностей, політик виділяє ціннісні домінанти, що утворюють когнітивний тезаурус його цільової аудиторії. Така апеляція викликає емпатію, тим самим сприяє зменшенню дистанції між політиком і аудиторією.

Основним типом серед вербальних прецедентних феноменів виступає прецедентний текст Біблії. Цей термін був вперше запропонований вченим-лінгвістом Ю. М. Карауловим, який позначив ним текст, основними ознаками якого є особлива значущість як для окремих особистостей,

так і для значної кількості осіб. [5, 106]. На думку В. В. Красних, прецедентний текст – це вербальний прецедентний феномен, що зберігається в когнітивній базі у вигляді інваріанта сприйняття. Знання інваріанта сприйняття прецедентного тексту – необхідне та обов'язкове для всіх представників певної спільноти. Перш ніж набути статусу прецедентного, текст проходить через певний алгоритм сприйняття, що передбачає поділ характеристик тексту на значущі/незначущі та фіксування перших при ігноруванні других [6, 68].

У нашому розумінні прецедентний текст – це відомий твір, актуалізований в інших текстах, звернення до якого скероване лінгвокогнітивними механізмами інтертектуальності. Прецедентними текстами в політичному дискурсі можуть слугувати політичні документи: конституції, закони. Крім того, це можуть бути висловлювання окремих авторитетних політичних діячів або відомі цитати. Зауважимо, що особливістю прецедентних текстів є те, що вони рідко вводяться в мовлення повністю, частіше – фрагментами, натяками.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що публічний виступ в США побудований на особливостях жанру релігійної проповіді. Оскільки, проповідь – це публічна промова, що сповіщає, розтлумачує віровчення, спонукає до певних почуттів і поведінки, то стає очевидним той факт, що усі вище названі функції проповіді збігаються з головними функціями політичної промови. Слід зазначити, що промова політичного лідера характеризується використанням лексики, яка визначає традиційні ідейні цінності та національні ментальні особливості американського суспільства. У своєму виступі політик-оратор звертається до джерела, яке пропагує найвищі моральні цінності – Біблії.

Як основа християнської культури, Біблія є вічним невичерпним джерелом ідей, образів та мотивів в політичному дискурсі. Цитати з Біблії глибоко увійшли в народну ментальність. Особливе значення Святе Письмо має для американської нації. Усі новообрані президенти приносять присягу, кладучи руку на Біблію та виголошуючи звернення до Бога, і, таким чином, вселяють своєму народу надію на краще майбутнє та віру в успіх своєї діяльності як державного лідера. Саме Біблія для американців виступає гарантією віри та надії.

Встановлено, що у своїх промовах американські президенти використовують релігійні мотиви з метою створення почуття єдності у представників різних націй та віросповідань, що живуть у США. Релігійний плюралізм, характерний для США, є наслідком історичного розвитку країни, населення якої постійно поповнювалося за рахунок емігрантів з Європи, Азії, Африки, які, природно, сповідували різні релігії. Так Барак Обама, виступаючи в актовому залі Каїрського університету зі зверненням до ісламського світу, зізнається, що він християнин, його батько – африканець із Кенії, який сповідував іслам. Своє дитинство нинішній президент наймогутнішої країни світу провів у Індонезії, де кожного дня чув заклик до молитви: *I'm a Christian, but my father came from a Kenyan family that includes generations of Muslims. As a boy, I spent several years in Indonesia and heard the call of the azaan at the break of dawn and at the fall of dusk* [7].

Президент Обама у своїй промові посилався на святе письмо трьох великих релігій. Він цитував Біблію, Талмуд і Коран як доказ того, що усі три книги містять заклик до миру і сам закликав до кращого взаєморозуміння між Сполученими Штатами та мусульманами: *The Holy Koran tells us: «O mankind! We have created you male and a female, and we have made you into nations and tribes so that you may know one another». The Talmud tells us: «The whole of the Torah is for the purpose of promoting peace». The Holy Bible tells us: «Blessed are the peacemakers, for they shall be called sons of God». The people of the world can live together in peace. We know that is God's vision, now that must be our work here on Earth [7].*

Також, Б. Обама наголошує, що усім американцям властиве спільне прагнення жити в мирі та безпеці, отримати освіту і працювати гідно, любити свою сім'ю, свою громаду і свого Бога. Ці речі розділяє кожен, адже це надія всього людства: *... all of us share common aspirations to live in peace and security, to get an education and to work with dignity, to love our families, our communities, and our God. These things we share. This is the hope of all humanity [7].*

Політики цитують Святе Письмо з метою донести до своїх громадян те, що вони, вихідці з різних країн, становлять єдину державу, збудовану на засадах рівності та демократії. Всевишній, до якого президенти неодноразово апелюють у своїх промовах, стає тим символом, який надає сили та єдності американцям проти жорстокого ворога – тероризму. Наприклад, під час розгортання громадянської війни в Сомалі президент Дж. Буш-старший у своєму зверненні до представників сімей американських військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, наголосив, що розуміє, як їм важко відправляти своїх рідних на війну. Проте, усі знають – це їхній службовий обов'язок, важлива місія. Кожен моряк, солдат, пілот, морський піхотинець, виконує справу Божу, тому не знає поразки: *I understand it is difficult to see your loved ones go, to send them off knowing they will not be home for the holidays, but the humanitarian mission they undertake is in the finest traditions of service. So, to every sailor, soldier, airman, and marine who is involved in this mission, let me say, you're doing God's work. We will not fail [7].*

США спроможні перемогти ворога, не вдаючись до зброї. Так було у роки перебування при владі президента Д. Ейзенхауера, який проявив себе одночасно, і прекрасним стратегом, і відмінним державним діячем. Яскравим доказом цього є покращення відносин між США, Радянським Союзом та Китаєм у 50-ті роки. У своїй промові, яка отримала назву «Шанс для миру», американський президент підкреслює, що сильне бажання миру присутнє в серцях кожного американця, росіянина та китайця. Вони мають непохитну віру, що Бог створив людей, щоб насолоджуватися плодами землі і власної праці, а не руйнувати їх: *They conform to our firm faith that God created men to enjoy, not destroy, the fruits of the earth and of their own toil [7].*

Президенти США звертаються до Бога, щоб вселити в своїх громадян переконання, що їхнє прагнення брати участь у політичному житті суспільства є щирим і, як наслідок, вони будуть виконувати свої обов'язки

належним чином – старанно, відповідально, сумлінно. Розглянемо наступний приклад: *We who are entrusted by the people with the great decisions that fashion their future can escape neither responsibilities nor our consciences. By what we do now, the world will know our courage, our constancy, and our compassion. Let us be proud of what we have done and confident of what we can do. And may God ever guide us to do what is right [7].* – Президент Дж. Форд зазначає, що населення покладає на владу прийняття важливих рішень, які визначатимуть майбутнє країни. Ніхто не уникне відповідальності та докорів сумління. Дії політиків-урядовців демонструватимуть їхню мужність, стабільність, співчуття. Президент закликає пишатися своїми уже зробленими справами та мати впевненість у виконанні наступних, просить Господа направляти їх робити те, що є правильним.

Звертаючись до Бога, президенти просять благословення для країни і для керівництва, влади: *And may that Being continue His blessing upon this nation and its Government and give it all possible success and duration consistent with the end of His providence [7].* Президенти виражають надію на Його допомогу та підтримку: *May He protect each and every of us [7].* Для позначення допомоги та волі Всевишнього використовуються такі вирази: *with God's help, by the will of God [7].*

У своїх промовах американські президенти наголошують, що Бог має бути присутнім в житті кожної людини. Так Рональд Рейган розповідає, що віра в Бога допомогла 12-ти річному хлопчику здолати усі особисті негаразди і стати відомим піаністом та співаком: *We see the dream glow in the towering talent of a 12-year-old, Tyrone Ford. A child prodigy of gospel music, he has surmounted personal adversity to become an accomplished pianist and singer. With God as your composer, Tyrone, your music will be the music of angels [7].*

Під час аналізу промов американських президентів була відмічена велика кількість слів, що використовувались для позначення Всевишнього: *Almighty God, Supreme Being, Devine Providence, the Giver of Good, the Lord, Power, Patron of Order, the Protector, Fountain of Justice, Parent of Human Race.* Частота їх вживання наведена у таблиці 1:

Наведені у таблиці 1 результати аналізу свідчать про те, що найбільш вживаним є *Almighty God* (40.30%), *Supreme Being* (23.13%) – *Всемогутній Бог* (переклад мій). Найбільша частота вживання саме цього виразу в промовах американських президентів є не випадковою – очевидна щира віра політиків-ораторів у всемогутність Бога. Зауважимо, що далі за частотністю йде *Power* (13.06%) – *влада* (переклад мій). Таким чином президент підкреслює, що його влада – це Влада, що надає йому Бог, який є заступником (*Protector*) американської нації.

Саме молитву Дж. Буш-старший оголошує своїм першим вчинком на посаді президента і закликає аудиторію схилити голови у спільній молитві: *And my first act as President is a prayer. I ask you to bow your heads [7].* В інавгураційних зверненнях президенти завжди звертають увагу на перспективи майбутнього розвитку, у зв'язку з цим в словах молитви присутня надія на те, що життя покращиться, Господь покаже їм правильний

Таблиця 1

Питома вага відносного вживання іменників, які використовуються для позначення Господа у промовах американських президентів від повоєнного періоду і до сьогодні

Іменники	Американський політичний дискурс	
	кількість	процентне співвідношення (%)
Almighty God	108	40.30
Supreme Being	62	23.13
Power	35	13.06
Protector	21	7.83
Jesus	18	6.72
Patron of Order	9	3.36
Parent of Human Race	7	2.61
Lord	5	1.87
Divine Providence	3	1.12
Разом	268	100

шлях, який сприятиме виконанню Його волі – миру на землі.

Розглянемо наступний приклад, який є яскравою ілюстрацією ремінісценції – невиразного спогаду, відгомону певної події або враження, заснованих на апелюванні до Біблії. Так, в інавгураційному зверненні Дж. Буша використовується прийом ремінісценції або непрямого цитування: *Sometimes in life we are called to do great things. But as a saint of our time has said, every day we are called to do small things with great love* [7]. В наведеному прикладі яскраво прослідковується посилення до Біблії: *Let all what you do be done with love*, тобто оратор нагадує аудиторії, що важливо завжди все робити з любов'ю.

Досить часто використовуються алюзії на Святе Письмо, тобто натяк на загальновідомий біблійний мотив у розрахунок на обізнаність і кмітливість аудиторії, яка має розтлумачити цей натяк. Наприклад: *From this joyful mountaintop of celebration we hear a call to service in the valley. We have heard the trumpets. We have changed the guard. And now, each in our own way and with God's help, we must answer the call* [7]. – На цій вершині радісного святкування ми чуємо заклик до служіння внизу. Ми почули сурми. Ми змінили охоронця. І тепер кожен по-своєму з Божою поміччю має відповісти на цей заклик. Наведений приклад з інавгураційної промови Б. Клінтона перегукується з алюзією з промови Дж. Кеннеді: *Now the trumpet summons us again – not as a call to bear arms, though arms we need – not as a call to battle, though embattled we are – but a call to bear the burden of a long twilight struggle, year in and year out, «rejoicing in hope, patient in tribulation» – a struggle against the common enemies of man: tyranny, poverty, disease, and war itself* [7]. – Тепер сурма кличе нас знову – не як заклик до носіння зброї, хоча зброя нам потрібна – не як

заклик до битви, хоча ми у бойовій готовності – але як заклик нести тягар довгої сутінкової боротьби, рік за роком, «радіючи в надії, утиски терплячи» – це боротьба проти спільних ворогів людини: тиранії, бідності, хвороби і самої війни. Звуки сурми для військових – це заклик до зброї, нападу. В біблійних оповіданнях і описах – Ісус і ангели Одкровення (Новий Завіт остання книга) використовували звук сурми, щоб привернути увагу усіх на те, що буде відбуватися. Кінцівка промови Дж. Буша дуже схожа: *Some see leadership as high drama, and the sounds of trumpets calling* [7]. – Хтось сприймає керівництво як високу драму під призивні звуки сурм. В усіх наведених прикладах сурми закликають до нових подвигів, нових справ, тобто використовуються стратегія поєднання теперішнього з майбутнім.

Таким чином, в результаті дослідження встановлено, що використовуючи звернення до Бога та біблійні ремінісценції, президенти тим самим апелюють до загальнолюдських цінностей та ідеалів, що стверджуються в Біблії як прецедентному тексті. Президенти алюзивно стверджують, що вони виконують вищу волю, їхня влада надана їм від Бога, а самі вони прагнуть служити Його волі і волі свого народу. Отже, Біблія для політиків-ораторів – це своєрідна сполучна ланка між політиком та аудиторією, яка забезпечує формування позитивного ставлення до тієї чи іншої політичної фігури. Релігійність політичного лідера сприяє зміцненню довіри населення до органів державної влади, а отже і створенню його позитивного іміджу.

Перспективою наших подальших досліджень є виявлення новітніх методів формування іміджу політиків, аналіз типології іміджу. Визначення особливостей формування позитивного політичного іміджу політичного лідера є першочерговим для глибшого розуміння як нових процесів, які відбуваються в сучасному світі, так і тих факторів, що впливають на ефективність публічної діяльності сучасних політиків.

Література

1. Морозова І.Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії: Монографія / І.Б. Морозова. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – 384 с.
2. Корнієнко В.О., Денисюк С.Г. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації: Монографія / В.О. Корнієнко, С.Г. Денисюк. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 144 с.
3. Ворожцова О.А. Лингвистическое исследование прецедентных феноменов в дискурсе российских и американских президентских выборов 2004 года: автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук 10.02.20, «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / О.А. Ворожцова; Ур. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2007. – 23 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
5. Караулов Ю.Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю.Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы: доклады. – Москва: Русский язык, 1986. – С. 105-126.
6. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультуро́логія / В.В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 282 с.
7. Presidential Speech Archive [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://millercenter.org/president/speeches>.

Гузак А. Н. Библия как прецедентный феномен и ее роль в формировании положительного имиджа современного политического лидера (на материале речей американских президентов)

Аннотация. В статье рассмотрена сущность прецедентного феномена в политическом дискурсе и его роль в формировании положительного имиджа современного политического лидера. Работа выполнена на материале 58 оригинальных политических речей американских президентов. Материал исследования охватывает период от послевоенного времени и до наших дней. В результате проведенного анализа делается вывод, что наиболее распространенным прецедентным феноменом в президентской ораторской речи является Библия, которая усиливает прагматическую эффективность выступления, и, как следствие, способствует созданию положительного имиджа современного политического лидера.

Ключевые слова: политический дискурс, президентская речь, политический имидж, прецедентный

феномен, прецедентный текст, коммуникативные стратегии и тактики.

Guzak A. Bible as a precedent phenomenon and its role in the positive image creation of the modern political leader (based on the speeches of American presidents)

Summary. The article looks at the essence of precedent phenomenon in political discourse and its role in the political leader's positive image creation. The work is based on 58 original political speeches of American Presidents. The actual material dates from the post-war period to nowadays. The investigation results in the conclusion that the most common precedent phenomenon in presidential oratorical speech is the Bible, which enhances the effectiveness of pragmatic performance and, consequently, contributes to a positive image of modern political leader.

Key words: political discourse, presidential speech, political image, precedent phenomenon, precedent text, communicative strategies and tactics.